

ВІДГУК ОПОНЕНТА

доктора педагогічних наук, професора, декана факультету права, гуманітарних і соціальних наук, професора кафедри психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського Поясок Тамари Борисівни на дисертацію Кожухової Хани Володимирівни на тему «Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність теми виконаної роботи

В умовах реформування системи освіти актуалізується проблема розвитку в учнів компетентностей, які дозволять посісти гідне місце в соціумі XXI століття, що не є можливим без опанування цифрової компетентності, оскільки вона передбачає можливість застосування учнями цифрових технологій як у процесі навчання, так і для вирішення життєвих проблем.

У підготовці учнів до ефективної взаємодії в соціумі важливе місце посідає гуманітарна освіта. Зважаючи на те, що сучасна гуманітарна освіта ставить у центр уваги людину та її взаємодію з суспільством, саме майбутнім вчителям гуманітарних спеціальностей важливо опанувати здатність до активного використання цифрових технологій, що забезпечить нові професійні можливості для ефективної організації освітнього процесу, а також сприятиме розвитку цифрової компетентності учнів.

У цьому контексті тема дисертаційного дослідження Кожухової Хани Володимирівни, яка присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності, є особливо актуальною, адже в ній, з погляду науково-теоретичних і практичних пошуків, представлено можливості щодо ефективної фахової підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності на рівні педагогічних умов, функцій, принципів, методів, форм, засобів реалізації освітнього процесу на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Найбільш істотні наукові результати роботи

1. Оцінюючи найважливіші здобутки Хани Володимирівни Кожухової, варто акцентувати увагу на тих, що мають вагому **наукову новизну**, а саме:

- обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено педагогічну технологію підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності;
- визначено етапи впровадження педагогічної технології в практику університетської освіти;
- уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження та структуру готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності.

2. Науковий апарат дослідження подано збалансовано: об'єкт і предмет дослідження визначені прозоро, відповідають обраній темі та адекватно представлені у змісті дисертації. Відповідно до об'єкта і предмета дослідження коректно сформульована мета та визначено завдання дослідження. Дисертанткою доцільно і відповідно поставленим завданням підібрано методи дослідження: теоретичні, емпіричні, здійснено якісний, кількісний та статистичний аналізи щодо результатів експериментальної роботи.

У дисертації чітко обґрунтовано основні поняття дослідження, а саме: «готовність майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності», «педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності».

3. Як позитив, слід відмітити здійснений авторкою ґрунтовний аналіз науково-педагогічних джерел, що дало їй можливість з'ясувати теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності, а саме:

- сутність психолого-педагогічної проблеми підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності;

- сутнісні характеристики готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності;

Важливим результатом роботи було проведення діагностики наявного рівня готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності, що стало підґрунтям для розробки авторської педагогічної технології підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності з наступним її впровадженням у практику університетської освіти.

Отже, дослідження має наукову новизну й теоретичне значення для сучасної педагогічної науки.

4. Практичне значення отриманих результатів. До переваг дослідження пані Хани можна віднести її безперечне практичне значення, яке полягає в тому, що розроблена та впроваджена в освітній процес майбутніх бакалаврів педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності.

Позитивним аспектом у дослідженні є оновлення змісту освітніх компонентів: «Філософія», «Історія України», «Педагогіка», «Психологія», «Безпека життєдіяльності», «Інформаційні технології»; розробка й упровадження освітнього компоненту «Цифрові технології в освіті», відповідного сайту задля створення власного цифрового портфеля вчителя. Дисертанткою створено банк тренінгових програм, навчальних проєктів, ситуаційних вправ, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності; розроблено програму позааудиторної діяльності (кіноклуб, TEDконференції, семінари). З метою визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності, Ханою Володимирівною адаптовано пакет діагностичних матеріалів, який апробовано під час проведення експериментальної частини дослідження.

Розроблені матеріали авторка рекомендує використовувати в освітньому процесі закладів вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку учителів гуманітарних спеціальностей, у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів та в самоосвітній діяльності вчителів та викладачів закладів вищої освіти.

Визначаючи наукову і практичну значущість отриманих дисертанткою результатів, акцентуємо увагу на їх впровадженні в освітній процес ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка № 121/3 від 12.05.2022 р.), Запорізького національного університету (довідка 01/01–13/79 від 27.05.2022 р.), ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка 1/372/2 від 18.05.2022 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка 774/1 від 11.05.2022 р.) та КЗО «НВК №144» ДМР (довідка 2.8/180/1 від 26.05.2022 р.).

5. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертаційного дослідження логічна, послідовно розкриває поставлені завдання наукового пошуку, що засвідчує науково обґрунтований підхід пані Кожухової до проблеми, що досліджувалась. У роботі зроблено адекватні узагальнення, логічні висновки. Дисертацію вдало доповнюють 14 додатків.

У *першому* розділі авторкою досліджено теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності. Викликає схвалення проведена дослідницею діагностика наявного рівня готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності.

Другий розділ присвячено науковому обґрунтуванню та експериментальній перевірці педагогічної технології підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності. В авторській технології виокремлено три блоки: концептуальний, змістово-організаційний та оцінно-результативний; визначено етапи її впровадження в практику університетської освіти: пошуковий, експериментальний, творчий, оцінно-рефлексивний, у межах яких обрано відповідні форми, методи, засоби

організації освітнього процесу щодо формування готовності вищезазначеної категорії майбутніх фахівців до використання цифрових технологій у професійній діяльності, яка може бути реалізована в умовах дистанційної освіти.

У цьому розділі Ханою Володимирівною також описано перевірку ефективності авторської педагогічної технології підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій у професійній діяльності, представлено аналіз та інтерпретацію результатів експерименту. Внаслідок порівняння кількісних показників констатувального та формувального експерименту виявлено позитивну динаміку змін.

Заслуговує на схвалення супровід результатів педагогічного експерименту матеріалом у графічному зображенні (таблиці та рисунки), що суттєво розширює й унаочнює змістове поле дисертації.

Статистичний аналіз результатів педагогічного експерименту здійснювався за допомогою λ -критерію Колмогорова-Смирнова. Він засвідчив, що зміни, які відбулися в експериментальній групі після проведення формувального етапу експерименту, є статистично значущими.

6. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Безумовним позитивним аспектом є належне представлення результатів дисертаційного дослідження, а саме: 16 публікацій, з них 4 статі у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 1 – у виданні, що індексується в НБД Scopus, 8 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 2 методичні розробки: «Gamification. Про ігри в освіті» (на прикладі використання інтернет-платформ Kahoot та Quizizz), «ІТ-технології в освіті. Форми і засоби навчання» (на прикладі уроку етики та єврейських традицій). Опубліковані праці достатньо повно висвітлюють отримані автором результати.

7. Джерельна база дослідження. У дисертації використано 398 джерел, з них 40 іноземною мовою, що є позитивним аспектом виконаної роботи.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Кожухової Хани Володимирівни, висловимо деякі зауваження та побажання:

1. Робота значно виграла б, якщо був би зроблений більш детальний аналіз зарубіжного досвіду з підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій.

2. У підрозділі 1.3 дисертаційного дослідження наведено SWOT-аналіз з метою визначення проблемного поля в підготовці вчителів до використання цифрових технологій у професійній діяльності. Бажано було б здійснити більш глибокий аналіз слабких сторін і загроз використання цифрових технологій в освіті, а також визначити можливий педагогічний інструментарій мінімізації цих негативних впливів.

3. Цікавими є розроблені форми позааудиторної роботи студентів. Водночас вважаємо, що дисертацію прикрасили б конкретні приклади реалізації зазначеної діяльності, наприклад, тематика студентських доповідей на TED-конференції, перелік запитань для обговорення у кіноклубі тощо.

4. Окремі положення висновків до розділів носять дещо декларативний характер, бракує власного критичного аналізу аспірантки.

5. У підрозділі 2.1 при описі змісту оцінно-результативного блоку, який передбачає коригування процесу підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій, здобувачка не розкриває, як саме це було реалізовано на практиці.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Кожухової Хани Володимирівни «Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій в професійній діяльності», є завершеною, самостійно виконаною науковою працею,

заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.); п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), а її автор Кожухова Хана Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 01 – Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент: доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету права, гуманітарних і соціальних
наук, професор кафедри психології, педагогіки
та філософії Кременчуцького національного
університету імені Михайла Остроградського

Т. Б. Поясок

